

באלהים נעשה-חיל והוא יבוס צרינו:

היבטים לשוניים בפרשת תולדות פד

דקדוקי מילים וחלקם בעלי שינויי משמעות בפרשת תולדות ובהפטרה, ובראשון של ויצא

כה כא וַיֵּתֶר: העי"ן בשווא נח. וַיֵּתֶר לוֹ: הטעם בעי"ן
כה כב וַיִּתְרַצְצוּ: צד"י ראשונה בשווא נע ולא בחטף
כה כב וַתֵּלֶךְ לְדָרַשׁ אֶת-ה': טעם טפחא בתיבת וַתֵּלֶךְ
כה כג וְלֹא־מִלְאָם: בשתי התיבות הלמ"ד בשווא נח וללא דגש אחר מ"ם השימוש. יש להקפיד לבטא
את האל"ף העיצורית (לא: וְלֹא־מִלְאָם) וכן על הפרדת התיבות
כה כח וְרַבְּקָה אֶהְבֶּת אֶת-יַעֲקֹב: טעם טפחא בתיבת וְרַבְּקָה
כה ל הַלְעִיטְנִי: הלמ"ד בשווא נח ולבטא את העי"ן, לא הליטני. עַל-כֵּן קָרָא שְׁמוֹ אֲדֹם: הטעמה
משנית בר"ש¹
כה לא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב: הטעמים טפחא אתנח ובהמשך כה לג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הטעמים מונח (שופר הולך)
רביע.
כה לב וְלָמָּה-זֶה לִי: טעם טפחא בתיבת לִי בלבד, אין לצרף לה את המילה 'זה' כאילו כתוב: וְלָמָּה זֶה-
לִי
כה לג הַשֹּׁבְעָה לִי: טעם נסוג אחור לשי"ן, הבי"ת בשוא נע. וַיִּשְׁבַּע לוֹ: הטעם לא נסוג אחור
כה לד וַיֹּאכַל וַיִּשְׁתֵּי וַיִּקַּם וַיֵּלֶךְ: הראשון והשלישי במלעיל, השני והאחרון במלרע
כו ג וַאֲבָרְכֶךָ: הרי"ש בשווא נע וכ"ף סופית דגושה
כו ה מִצֹּתֵי חֲקוֹתַי וְתוֹרֹתַי: רבים הקוראים המשתבשים בסיום הקריאה וקוראים כאילו טעם טפחא
בתיבת 'חקותי'
כו ו עליית שני
כו ז אֶחָתִי: הטעם נסוג לחי"ת, מלעיל, כן הדבר גם בהמשך בפס' ט
כו ח כִּי אֲרָכּוּ-לוֹ: המילה כִּי בטעם מונח ואינה מוקפת. יש להסדיר היטב את קריאת אֲרָכּוּ-לוֹ כאשר
הרי"ש בשווא נע וההטעמה בלמ"ד
כו י וְהִבֵּאתָ: הטעם בתי"ו²
כו יב מֵאָה: במלרע
כו יג עליית שלישי
כו יד וַיִּקְנְאוּ: הנ"ן רפה ובשוא נח
כו כב וַיֵּתֶק: העי"ן בשווא נח. רָבּוּ: במלרע
כו כג עליית רביעי
כו כה וַיִּט-שָׁם: היר"ד בסגול

¹ בחלק מהדפוסים הגעיא בקר"ף, כי היא בהברה השנייה לפני הטעם, וכן הוא בעין הקורא, אבל במדויקים הגעיא בר"ש.

² לפי רש"י והתרגום אין זה וי"ו ההיפוך.

כו כט אַם-תַּעֲשֶׂה: הַשִּׁיר בְּצִירִי. אֶתְּהָ עֲתָה: הַרְאֵשׁוֹן בְּאֵלֶיךָ וְהַשְׁנִי בְעֵינַי!

כו ל עֲלִיית חֲמִישִׁי

כו לב וַיֹּאמְרוּ לֹא: טַעַם נִסּוּג אַחֹר לִירֵד

כו לד וְאֶת-בְּשֵׁמֹת: הַבִּיט בְּקִמְץ רָחַב וְהִשׁוּא בְשִׁירֵי נַע

כו לה מָרַת: טַעַם נִסּוּג אַחֹר לִמֵּם

כו א וַתִּכְהַיֶּיךָ: הַכֹּף בְּשׁוּוֹא נַח וְאַחֲרֶיהָ הִיא בְּסִגּוּל, אֵין לְבַטָּא אֶת הַכֹּף כְּאִילוּ הִיא זֹ שֶׁמְנוּקֶדֶת בְּסִגּוּל

כו ז ד תִּבְרָכְךָ: עַל אֵף הַקּוֹשִׁי, הַכֹּף הַרְאֵשׁוֹנָה בְּשׁוּוֹא נַח וְכֵן הַדְּבַר בְּפִסּוּק כֹּה

כו ז וַאֲבָרְכֶכָה: הַכֹּף הַרְאֵשׁוֹנָה בְּשׁוּוֹא נַח

כו י יִבְרָכְךָ: הַכֹּף הַרְאֵשׁוֹנָה בְּשׁוּוֹא נַח

כו יב כִּמְתַעֲתָע: הַעֵינַי בְּשׁוּוֹא נַח וְהַתִּירוֹ אַחֲרֶיהָ דְּגוּשָׁה

כו יג קִלְלָתְךָ: עַל אֵף הַקּוֹשִׁי, הַלִּמָּד הַרְאֵשׁוֹנָה בְּשׁוּוֹא נַח

כו יט וְאֶכְלָה: הַאֵלֶיךָ בְּקִמְץ חֲטוּף (קֶטֶן) וְהִשׁוּא בְּכֹף נַח³. תִּבְרָכְנִי: לְפִי שִׁיטְתָנוּ יֵשׁ לְקִרְוֹא כָל הַשְּׁוֹאִים בְּרִישׁ שֶׁל "בְּרַךְ" בְּשׁוּוֹא נַע וְלֹא בְּחֲטָף פֶּתַח

כו כא וַאֲמַשֶּׁךְ: גְּעִיָּה בְּמֵם בְּקִיבוּץ⁴ וְהַשִּׁיר אַחֲרֶיהָ בְּשׁוּוֹא נַע

כו כה הַגֵּשָׁה לִי וְאֶכְלָה: בְּנִיגוּד לְפִסּוּק יֵט לְעִיל, כֹּאן הַאֵלֶיךָ בְּחֹלֶם וְהַכֹּף בְּשׁוּוֹא נַע. וְהַמְשַׁמְעוֹת שׁוֹנָה.

כו כז וַיָּבֵא לֹא: טַעַם נִסּוּג אַחֹר לִירֵד

כו כח וְשָׁקָה-לִי: הַשִּׁיר בְּשׁוּוֹא נַח⁵

כו כט כִּרְיַח שְׂדֵה: יֵשׁ לְהִזְהַר לֹא לְהוֹסִיף הִיא הַיְדִיעָה בְּרִישׁ הַתִּיבָה הַשְּׁנִיָּה

כו כס עֲלִיית שְׁשִׁי

כו לג וַיָּבֵא לִי: הַטַּעַם נִסּוּג לִירֵד הַרְאֵשׁוֹנָה. וְאַבְרָכָהוּ: הוֹלִיוּ בְּקִמְץ

כו לו וַיַּעֲקֹבְנִי: הַעֵינַי בְּשׁוּוֹא נַח וְלֹא בְּפֶתַח וְכִ"ש לֹא בְּחֲטָף פֶּתַח

כו לז לַח הַבְּרָכָה: הִיא הַשְּׂאֵלָה, הַחֲטָף פֶּתַח בְּבִיט שְׂאֵלָה אֵינוֹ אֵלֹא לְהוֹרֹת עַל קְרִיאָה בְּשׁוּוֹא נַע: הַבְּרָכָה

כו מח לָמָּה: בְּמַלְרַע

כו נ ד לָךְ וְלִזְרַעְךָ אֶתְּךָ: טַעַם טַפְחָא בְּתִיבַת לָךְ

כו נה עֲלִיית שְׁבִיעִי

כו נז מִפְטִיר

כו ס מַחְלָת: הַמֵּם בְּקִמְץ וְלֹא בְּפֶתַח, בְּטַעַם מוֹנַח לְגַרְמִיָּה

³ הַקּוֹרֵא בְּקִמְץ רָחַב וּבְשׁוּוֹא נַע מְשַׁמְעוֹת, עֵינַי בְּמֵשׁ"כ מִגַּן אַבְרָהָם אֹרַח חַיִּים סִימֵן תְּקַפֵּב ס"ק ד: זְכָרְנוּ כְּתַבְנוּ בְּחֲטָף קִמְץ.

⁴ יֵשׁ לְדוֹן אֵם הַמֵּם בְּתַנּוּעָה גְּדוּלָה אוֹ קֶטְנָה, כִּי יֵשׁ כֹּאן שׁוֹרֵשׁ כְּפֹלִים מ.ש.ש, וְלִכֵּן הַשִּׁיר הַיִּיתָה צְרִיכָה לְהַדְּגֵשׁ כְּמוֹ יִמְשְׁנִי בְּפִסּוּק יב; אֵלֹא שֶׁמִּשּׁוּם מֵה נִפְל כֹּאן הַדְּגֵשׁ וְנוֹסְפָה גְּעִיָּה. לֹלֵא הַגְּעִיָּה הַיִּינוּ מַחְלִיטִים שֶׁהוּא שׁוּוֹא נַח. בְּמִצִּיאוֹת הַגְּעִיָּה כֹּאן בְּמִקּוֹם שֶׁהִיא צְרִיךְ לְהִיּוֹת דְּגֵשׁ, יֵשׁ כְּנִרְאָה רֵאִיָּה שֶׁהוּא נַע.

⁵ אֵין לְהַשְׁגִּיחַ בְּחֲטָף בְּתַנּוּךְ קוֹרֵן. וְכָל שֶׁכֵּן לְאוֹר הַעֲדוֹת שֶׁבְּכֹ"צ יֵשׁ שׁוּוֹא לֹלֵא גְּעִיָּה (בְּנוֹסֵף לְעֲדוֹת יֵשׁ צִלּוּם שֶׁל דָּף זֶה מִכְתָּר אֲרַם צוּבָה).

הפטרות תולדות, מלאכי א א – ב ז:

א ו אָנִי: במלעיל וכן הדבר גם בהמשך הפסוק אָנִי וכן הדבר גם בפס' יד
א ז בְּאִמְרֵכֶם: המ"ם בקמץ קטן, בן הדבר גם בהמשך פס' יג
א ח הִירָצֶדְךָ אֹ: יש לשים לב לשילוב המעט נדיר של פשטא ולאחריו יתיב
א ט וַיִּחַגְגְּנוּ: הח"ת בקמץ קטן. הִיְתָה זֹאת: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה
א י וַיִּסְגְּר: וא"ו החיבור מנוקדת בשווא. אֵין-לִי: הטעם בלמ"ד, אין להטעים את האל"ף
א יד מְשַׁחַת: המ"ם בקמץ קטן. וּשְׁמֵי נֹרָא בְּגוֹיִם: טעם טפחא בתיבת וּשְׁמֵי
ב ג וַזְרִיתִי: טעם נסוג אחור לר"ש
ב ד אֵת הַמְצִוָּה הַזֹּאת: טעם טפחא בתיבת אֵת
ב ו וְעוֹלָה לֹא-נִמְצָא בְּשַׁפְּתָיו:
טעם טפחא בתיבת וְעוֹלָה

ראשון של ויצא:

כח יא מְרַאֲשֵׁתִיו: המ"ם בשוא והאל"ף חטופה

כח יד שני במנחת שבת

כח יד כְּעֶפֶר: העמדה קלה בכ"ף למנוע הבלעת הע"ן החטופה

כח טו אֶעֱזֹבְךָ: הזי"ן בקמץ חטוף (קטן) והב"ת בשוא נח. אֵת אֲשֶׁר-דִּבַּרְתִּי לָךְ: יש להקפיד על
מיקום הטעמים ולהימנע מקריאה אֵת אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ
כח טז מְשַׁנְתּוֹ: יש להקפיד על קריאת הדגש שבש"ן, שלא יהא כאילו מדובר על לימוד
משנה. וַיֵּאמֶר: בזק"ג ולא ברביע.

כח יח שלישי במנחת שבת

כח כ וַנְתֵן-לִי: געיה בנר"ן

כח כא לְאֱלֹהִים: האל"ף כלל אינה נשמעת

כח כב עֲשֹׂר אֶעֱשְׂרֶנּוּ לָךְ: טעם טפחא בתיבת עֲשֹׂר, אין לחוש לאותם ספרים אשר הטעימו
בטעות עֲשֹׂר אֶעֱשְׂרֶנּוּ לָךְ

מלוא העומר. וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם במדרש תנחומא כאן: ילמדנו רבינו על מה היו
השלמים באים, כך שנה רבי חייא בר אבא משום רבי יהודה כל המביא שלמים מביא שלום
לעולם, ע"כ. ונראה לבאר שייכות מאמר זה לכאן, כי אמרו חז"ל 'לא מצא הקב"ה כלי מחזיק
ברכה לישראל אלא השלום', והענין הוא, 'כי אין מזל לישראל', וכמו שאמרו במדרש רבה
(וירא נו:ה) בשעה ששלח אברהם אבינו את ידו ליקח את המאכלת לשחוט את בנו, בכו מלאכי
השרת, הדא הוא דכתיב 'הֵן אֲרָאֶלֶם צַעֲקוּ חֲצֵה מְלֹאכֵי שְׁלוֹם מֵר יִבְכְּיוּן (ישעיהו לג, ז)'. והענין הוא
כך, כי יצחק מצד עצמו לא היה לו חיים ארוכים, כי בא מסטרא דנוקבא וַרְגְּלֵיהָ יִרְדוּת מוֹת
(משלי ה, ה), לכן מצד המזל לא היה ראוי לחיות וגברא קטילא הוא אך כבר אמרו חז"ל (שבת
קנו). מנין שאין מזל לישראל שנאמר וַיִּוְצֵא אֹתוֹ חֲחוּצָה (בראשית טו, ה), צא מאצטגנינות שלך

שאין מזל לישראל. וזהו כוונת המלאכים כשאברהם בא לשוחטו, שאף שמצד המזל אין לו חיים מ"מ, 'צעקו חוצה' שהרי הוא חוץ למזל, וזהו 'חוצה' שהוא חוץ למזל, וא"כ אע"ג שמצד המזל אין לו חיים, אבל הוא חוץ למזלו. והנה עם שהמזל מנגד מ"מ אם שלום בעולם, אין שטן ואין פגע רע. לכן כשאמר הכתוב 'אִם בְּחַקְתִּי תִלְכוּ וַיִּקְרָא ב', ג)', אמר 'זִנְתִּי שְׁלוֹם בְּאַרְץ (פס'ו) וכפירוש רש"י שם וז"ל: שמא תאמרו הרי מאכל והרי משתה, אם אין שלום אין כלום, תלמוד לומר אחר כל זאת 'זִנְתִּי שְׁלוֹם בְּאַרְץ' כי המזל מנגד, 'לכן אם אין שלום אין כלום, וגם לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל שאין מזל לישראל אלא השלום. וזהו 'מלאכי שלום מר יבכיון, שהמלאכים הממונים על השלום, וכשיש שלום אין המזל, לכן מנגד 'מר יבכיון, כדי שעל ידם ישתנה המזל. וזהו נסיון העקידה כי אמרו חז"ל (מוע"ק כת). 'בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא', וכתבו התוס' (שבת קנו. ד"ה אין) דע"י זכות גדול משתנה המזל, ולהיות כי יצחק מצד מזלו היה נעדר מכל אלה, לכן בא נסיון העקידה, ועל ידי זכות גדול כזה ראוי שישתנה המזל. לכן אמר 'בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נָאִם ה' כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה (בראשית כב, טז)', הוה זכות גדול, וכדאי לשנות מזלך, ולכך 'כִּי בְרַךְ אֲבִרְכָךָ וְחִרְבָה אֲרִבָּה אֶת זְרַעְךָ' היפך המזל. ולזה השלמים באים להמשיך השפע שיש בהם למזבח ולכהנים ולבעלים, והוא מידת השלום, לכן באים לעשות שלום בעולם ולא ינגד המזל, ובזוהר (ח"א קלו). איתא: 'זיעתר יצחק, דקרב קורבנא'. וזהו 'לנכח' אשתו ד'נכח' בגימטריא 'מזלא' דבמזלא תליא מילתא, לכן הקריב שלמים.

ילקוט סופר. וַיְהִי יַצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחַקְתּוֹ אֶת רַבֵּקָה. יש לומר הטעם שהיה בן ארבעים שנה, דמאת ה' היתה זאת דיצחק יהיה בן ארבעים שנה בעת שימצא זיווגו, דאמרו חז"ל (יבמות סב). השרוי בלא אשה, שרוי בלא תורה'. ועוד אמרו (אבות פ"ה) 'בן ארבעים לבינה', על כן בעת היותו בן ארבעים כדי שיוכל לבוא לבינת התורה, היה צריך אשה.

בְּחַקְתּוֹ אֶת רַבֵּקָה בַּת בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי מִפְּדַן אֲרָם אַחֲזַת לָבֵן הָאֲרָמִי לוֹ לְאִשָּׁה. הקשה באור החיים הק' לאיזה צורך הודיעו הכתוב כאן, וכתב לפי דרכו. ויש לומר דלכן כתוב זאת כאן, דבל יפלא איך נולד מיצחק ורבקה שניהם טהורים איש כעשו הרשע, ולזה הזכיר 'אחזת לבן', לרמז מה שאמרו חז"ל (ב"ב קי). 'הנושא אשה צריך שיבדק באחיה, דרוב בניס דומין לאחי האם', על כן בשביל שהיתה 'אחזת לבן' על כן נולד עשו.

הרב אליעזר פוליאייס נר"ו. וַיַּעֲתֵר יַצְחָק לַה' וְגו' וַיַּעֲתֵר לוֹ ה', וַיַּעֲתֵר יַצְחָק לַה', ת"א וצלי לשון תפלה, וַיַּעֲתֵר לוֹ ה' תרגם וקביל צלותיה ה'. והנה כתב הרד"ק בשורש עתר, דעתר ענינו ריצוי ותפלה, והמעתיך הוא המרצה והמתפלל, וְהַנְּעִתֵר וּמִי שֶׁמֵתְפַלְלִין אֵלָיו הוּא הַמְרוּצָה וּמִקּוּבַל בַּתְּפִלָּה, ובוה מתבארין דברי אונקלוס. ולשון רש"י ויעתר הרבה והפציר בתפלה, ויעתר לו נְתַפְצֵר וְנִתְפַּיֵס ונתפתה לו, וכתב עוד ואומר אני כל לשון עתר הפצרה וריבוי הוא, נראה דבא לאפוקי דלא נימא דדוקא ריבוי תפלה מתפרש בלשון עתירה, אלא לשון עתירה נופל על כל ריבוי כמו וַעֲתֵר עֲנַן הַקְּטָרֶת (יחזקאל ח, יא) שפירושו מרבית עלית העשן.

ושני לאומים ממעיד יפרדו, כתב רש"י ז"ל אין לאום אלא מלכות, וכתב הרא"ם דמה שלא פירש לאומים עמים, משום דכתיב שני גוים דהיינו עמים, לכך פירש דלאומים היינו מלכים. ולשון רש"י ז"ל הוא לשון הגמ' ע"ז ב' ב', ושם מבואר דבכל מקום מתפרש לאומים לשון מלכות דהכי איתא התם ויאספו לאומים, ואין לאום אלא מלכות שנאמר ולאום מלאום יאמן, והיינו דאף דלשון לאומים מחמת עצמו לא הוה בעינין לפרש מלכות דוקא, מ"מ קרא דידן מוכיח דהוה מלכות מטעם שפי' הרא"ם משום דכתיב נמי גוים, ורש"י ז"ל שם כתב דיאמן

לא שייך אלא במלכות, ומינה שמעינן לפרש כן בעלמא, ופי' הרא"ם צ"ע דהא בע"ז קאי אקרא דכל הגוים נקבצו תחתיו ויאספו לאומים, וכיון דבהוא קרא נמי כתיב גוים ולאומים מאי בעינן לאתויי קרא דידן (והעירוני לזה), וע"כ כפרש"י שם דמיאמץ שמעינן לה דלא שייך אלא במלכות.

וכן ת"א מלכו, וכן ת"י, וכן תרגם לק' כ"ז כ"ט, וכן ת"י שם, ובישעי' י"ז י"ב ושם י"ג, ושם מ"ג מ"ט, ושם מ"ט א, [מיהו שם נ"ה ד, ברישא דקרא תרגם עממיה, ובסיפא מלכותא, ועוד בכמה מקומות תרגם אומיא]. אבל אומות מתרגמינן בלשון אומי, לעיל סוף פ' חיי שרה פסוק ט"ז, וכן בריש פרשת פינחס.

הרב יהושע גריינימן נר"ו. וַיַּעֲתָר יַעֲקֹב פִּי רִשְׁמֵי שֶׁהִמְתִּין לָהּ עַד י"ג שָׁנִים, ואף שדורות הראשונים ילדו בקטנותם, והיה להם רבוי שערות ועוד סימנים כמש"כ בתוס' הרא"ש בבא קמא ק"ט, והיו גדולים לכל דבר, מכל מקום רובם לא ילדו כן, עיי' חו"ב⁶ סנהדרין ס"ח מד' קמאי, וכ"ה ברקח כאן ועוד, ולא ביקשו על זה, דלא שכית, והנה בת י"ג שנים ר"ל תחילת י"ג כדאשכחן בכמה דוכתי, וכן ג' שָׁנִים שָׁנָה יכול להתפרש תחילת שישים, וכמש"כ בפרשת וארא טובא כיו"ב, ובתוס' יבמות ס"ד הגי' י"ב שנים ועיי' טור על התורה, וכן פחות מבת ג' נעקרת ר"ל מבת ב' כמש"כ תוס', וכן חלת חו"ל ניתנת לקטן בן ט', עיי' בית מאיר הלכות פסח שכתב דהיינו בן ח' שנים.

וא.ה. נביא כאן מש"כ הגרע"א ז"ל באוסף גנוים, וכן בגי' אה"ע סקנ"ה, להסתפק, אם בא על פחות מ"ב, והרי היא בחזקת קטנה, וקידושיה דרבנן⁸, ואירע שנתעברה, מי אמרי' דבנים כסימנים, אם כן נתברר שהיו קידושין דאו' עיי"ש, אך הרי הוא לא נתכוין לדאו', וראיתי בשם מהריט"צ סימן כ"ג שנשאל על דבר בן י"ג שא"ל שערות כלל, ולא נשרו, ואירע שנתעברה אם צריכה גט מן התורה, ושמידי ספיקא לא נפקא עיי"ש, ובחו"ב סנהדרין שם כתב דפלוגתא דאמוראי היא שם, והנה יש לחלק דבבת טפי הו"ל כסימנים, יותר מבן, עיי"ש במהריט"צ, ובדבר אברהם חלק ג' כתב דמצא בזה בחי' רבנו יונה סנהדרין דברים עשירים עיי"ש

הרב חיים גריינימן ז"ל. וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הַשְּׁבֻעָה לִּי פִּיּוֹם. צ"ע מה מועילה כאן שבועה, הרי כל ענין שבועה כאשר בא להכחיש, ואנו רוצים שיאמר את האמת, אבל כאן הרי עשיו עדיין מודה ומדוע ביקש שישבע⁹, וצ"ל דרצה שלא יאמר אחר כך שלא באמת התכוין למכור אלא משטה הייתי בך, וכמבואר בבא קמא קט"ז א' שמי שהיה בורח מבית האסורין והיתה מעבורת לפניו, אמר לו טול דינר והעבירני – אין לו אלא שכרו, משום דאמר ליה משטה אני בך, ולכן רצה יעקב שישבע כדי שתהא השבועה הוכחה שלה היה זה סתם השטאה, ויש לעיין אם אפשר ללמוד מכאן לכל דין טענת השטאה, שאם נשבע אינו יכול לטעון משטה אני בך, עיי' בזה בקצה"ח סימן רס"ד סק"ד, שכתב דאם נשבע או נתן תקיעת כף לשלם כל מה שהתנה, הרי נתבטלה טענת השטאה ושוב חייב מן הדין, ונפ"מ דגם יורשים יהיו חייבים לשלם, ולמש"כ מסוגיא דיבמות דאף כשנתכוין שלא להשטות משום דסבר דליכא טענת משטה נמי מצי טעין משטה, י"ל דאף בנשבע לקיים אין כאן חיוב אלא מחמת השבועה, וטענת משטה במקומה עומדת, אא"כ ידע דמצי טעין משטה ואעפ"כ נתכוין להתחייב ובוה אף בלא שבועה י"ל דנתחייב, וצ"ע, ועיי' כתנות אור לבעל הפנים מאירות ציינו הגרע"א ב"ק שם.

ואולי השבועה היא משום שבאמת לא שייך למכור בכורה שהוא דבר שלא בא לעולם, (ועיי' ריב"ש שכ"ח), והיינו אם ענין הבכורה היינו הירושה, ויתכן דהכל ע"י השבועה ובלאו הכי לא היה חל מידי, ובפירוש הטור על התורה כתב דמהני שבועה לדבר שלא בא לעולם, אבל באמת ודאי לא מהני לקנין גופיה, אלא שיהיה מחוייב בקיום שבועתו, ועוד י"ל שעיקר הענין

⁶ חידושים וביאורים. סדרת ספרים מאת הרב חיים גריינימן ז"ל אביו של הכותב נר"ו.

⁷ בהמה שנרבעה מאדם, אם היא פחות משלוש הרביעה גורמת שתיעקר ולא תוכל ללדת עוד. בבלי ע"ז כד ב.

⁸ אם אביה לא מסר אותה לקידושי ביאה, כמובן.

⁹ א"ה. אני מתקשה להבין. 'עדיין מודה' אפשר לומר כאשר עשו מתלונן וַיַּעֲקֹבֵנִי זֶה פְּעַמִּים, עתה יעקב עדיין לא ידע על הברכות העתידות, ושאו עשו יודה. צורך השבועה הוא כדי לחזק את הקניין.

של הבכורה אינו כלל ענין הממון פי שנים, אלא כבוד וחשיבות, ושם יבורך הבכור יבורך הוא. א"ה. מצורפת כאן תשובת הריב"ש.

עוד כתבת, שראית כתוב בשם הרב רבינו יעקב בן הרא"ש ז"ל, שכת' בשם אביו הרא"ש ז"ל, דהמקנה דבר שלא בא לעולם, אם נשבע על ככה, שקנה הקונה, ואפילו מת המקנה, המקח קיים; וראיתו, ממכירת הבכורה שמכר עשו ליעקב; וכתוב: השבעה לי. ואמרת שאודיעך דעתך.

תשובה: לאו הרא"ש ז"ל, ולא הרב רבינו יעקב, חתימי עלה; ואיני רואה לתלות בגברי ברבי כותיהו סברא זו, שאין לה על מה שתסמוך. גם הראיה שהביאו בשמם, אין לה עקר; לפי שהי' קודם הדיבור, ומאן לימא לן שלא היה אדם מקנה אז דבר שלא בא לעולם, והשבעה היתה לרוחא דמלתא, שלא יערער עשו בדבר, כי הכירו יעקב בוד יהיר ואיש זרוע, לפיכך השבעו. **א"ה. אם מהות הבכורה תבוא לביטוי רק אחרי שהאב ימות, הרי היא דבר שלא בא לעולם, אבל נראה יותר כפי שכתב הרב ז"ל בסוף דבריו ועוד י"ל שעיקר הענין של הבכורה אינו כלל ענין הממון פי שנים, אלא כבוד וחשיבות.**

הרב אליעזר פולאיס. **ויבז עשו את הפקדה, ויבז ת"א ושט, וכן ת"י, וכן מצינו תיבה זו בלה"כ** השאטות (יחזקאל טו, נו), ות"י דבזו, וכן הביא רש"י ז"ל שם תרגום דקרא דידן, (ובבבב ט"ו ל"א כי דבר ה' בזה מתרגמין בסר, וכתב בפי מעט צרי, די"ל דבזיון שהוא שיקון מתרגם בלשון שט כמו בתהלים כ"ב כ"ה כי לא בזה ולא שקץ דמתרגמין לא בסר ולא שאט) מיהו צ"ע בדברי יונתן דמהפך מלישנא דקרא, דהכא ובתהלים דכתיב ויבז מתרגם ושט, וביחזקאל דכתיב השאטות מתרגם דבזו.

א"ה. אני תמה על תמיהתו. הוא מייחס את תרגום תהלים ואת התרגום המכונה 'יונתן' על התורה למתרגם ספר יחזקאל. והלוא לפני התלמוד הבבלי בתחילת מגילה יונתן תרגם רק את הנביאים!

כו כו הרב אליעזר פולאיס נר"ו. **ואחזת מרעהו, ת"א סיעת מרחמוהי, בעלמא מתרגמין רעהו** חבריה, וכאן לפי שהיו אוהביו של אבימלך תרגם רחמוהי שפירושו אוהביו וכמו ויאהב יעקב את רחל (בראשית כט, יח) דמתרגמין ורחסו וכן בפרשת וישב ל"ח י"ב הוא וחזרה רעהו העדלמי תרגם רחמיה. ולשון סיעת הוא קיבוץ אנשים כמו שאמרו כתובות ט"ו א' והוא שהיתה סיעה של בני אדם כשרין כו', ומה שתרגם כן תיבת אחוזת הוא כמו שפרש"י שהוא לשון קביצה ואגודה שנאחזין יחד, וכ"כ הרד"ק בספר השרשים לפרש דברי אונקלוס שנקראת חברת האיש אחוזה לפי שנאמנים בו ולא יפרדו ממנו בצאתו ובבאו, ולא מצינו בכל המקרא שיזכיר קיבוץ אנשים בלשון אחוזה זולת הכא

והרד"ק עצמו פירש שהוא שם אדם, וכ"כ בפירוש החומש דשר גדול היה לאבימלך ששמו אחוזת, וכ"כ בעלי התו' בשם המדרש דאחוזת שם אדם, וכן מוכיח המסורה, שנמסר עליו לית שום בר נש, ופירושו מרעהו חברו, והמ"ם בו יסוד, כמו ויתנה למרעהו (שופטים טו, ו).

א"ה. ענין זה של מרעהו נדון אצלנו בעבר. הראיה מהמסורה היא אכן ראה חזקה (במסורה של כ"י לינגרד כתוב רק לית בלי המלים שום בר נש). הכותב נר"ו ציין גם למקרא באיוב לציון מרעהו שהמ"ם אינה אות השימוש אלא חלק מהמלה. אבל נשתבש שם. יכול לציין שני מקומות נוספים

1. שמואל ב ג ח: היום אעשה חסד עם ביתי | שאול אביד אלא אחיו ואל מרעהו
 2. משלי יט ז: כל אחירשו | שנאהו אף כי מרעהו רחוק ממנו מרדף אמרים לא ליהמה:
 3. איוב ו יד: למס מרעהו חסד ויראת שדי יעזוב:
- במקרא במשלי המ"ם בשוא. והמקרא באיוב יכול להתפרש מ"ם השימוש.

כו אז זרע שמשון. ויהי פי זקן יעקב ותכתיב עיניו מראת ויקרא את עשו בנו הגדול וגו'. נראה לפרש הטעם שעשו איבד את הברכות, שאף שרצה יצחק אביו לברכו לא עלתה לו, משום שידוע שאיש אמונות רב ברכות (משלי כה, ב), והיינו שמי שמתנהג בנאמנות הוא יזכה לברכות,

ואמרו חז"ל (ב"ר סה י) על הפסוק וַיִּלְךָ עֵשָׂו הַשָּׂדֵה לְצוּד צִיד לְהֵבִיא, שהיה במחשבתו של עשו שאם לא יצליח להביא מן ההפקר יביא מן הגזול. ולכך איבד את הברכות כי עולה לא מצלחת, ורק מי שהוא איש אמונות הוא זוכה להיות זב ברכות'.

וַיֹּאמֶר הֲנֵה נָא זְקַנְתִּי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי. יש לדקדק שהיה די לומר 'הנה נא זקנתי ותו לא, שהרי בודאי אינו יודע יום מיתתו, שזה אחד מהשבעה דברים שאמרו (פסחים נד): שמכוסים מבני אדם. וי"ל דהנה מצינו במדרש (ילקוט ויחי רמז קנ"ז) שיצחק ויעקב ביקשו לגלות את הקץ, יצחק קרא לעשו וביקש לגלות את הקץ וגנוזו הקב"ה ממנו ע"כ. והלא עת הקץ הוא ג"כ אחד מהדברים המכוסים מבני אדם כמו שאמרו בגמרא שם. ולכך היות שמצינו שהיה יצחק יודע את עת הקץ, ואף שמכוסה מכל בני האדם, לו נתגלה עת הקץ והגאולה, היה אפשר לחשוב שגם זמן מיתתו נתגלה לו ואף שמכל האנשים מכוסה, משום כן הוצרך יצחק לומר 'לא ידעתי יום מותי'.

וַיִּתֵּן לָהֶם הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַיַּי הָאָרֶץ וְרֵב דָּגָן וְתִירֹשׁ. ברש"י: יתן ויחזור ויתן. יש לדקדק הלא הקב"ה יכול ליתן בפעם אחת הכל. וי"ל שאם היה אומר רק יתן דהיינו הכל בנתנה אחת, הייתי אומר שאם יחטאו ישראל ויכפרו בה' ובטובתו, יאבדו לגמרי את הברכות ושוב לא יחזור לנו אף אם נעשה תשובה, וכמו שאבד עשו לגמרי את הברכה בשביל שביזה אותה, משום הכי אמר ויתן שנרמז בזה שיתן ויחזור ויתן, לומר שאף כשיחטאו ואזי ימשול עשו בנו, אם נשוב בתשובה, יחזור ויתן לנו את הברכות.

כז כב חזון איש. אולי ימשני אבי ויהייתי בעיניו פמתעתע אמרו (חולין צ"ב א') כל המחליף בדיבורו כאילו עובד עבודה זרה כתיב הכא והייתי בעיניו פמתעתע וכתוב התם הבל הָמָה מַעֲשֵׂה תַעֲתָעִים (ירמיהו י טו), ומבואר דדברי יעקב אבינו ע"ה לולא שהותרו ע"פ רוח"ק ששרתה על רבקה, היה בדבר חטא שהחמירו בו כאילו עובד ע"ז. (אמונה ובטחון פ"ד י"ג)

סוף הפרשה, לב העברי. וַיִּקַּח אֶת מְחִלָּתוֹ. ודרשו חז"ל מפסוק זה דחתן מוחלין לו כל עונותיו. ונראה דלכך יש כאן פסיק אחר תיבת 'מחלת'. דכיון דחתן מוחלין לו כל עונותיו, לכן נעשה כגר שנתגייר וכקטן שנולד, ונרמז הוא בפסיק לרמז מה שעבר עבר ונפסק, ומכאן ואילך חושבנא לבנות בית לה'. והנה לכאורה צ"ב דוכי לא נמצא מקום לסמוך ענין זה דחתן מוחלין לו על כל עונותיו אלא כאן. ונראה דבאמת דוקא על חטא זה נמחל לו שלקח בנות כנען למורת רוח לאבותיו, ונתחרט בזה¹⁰, ולכן נמחל לו זה החטא לבד לתקנו, משא"כ שאר חטאותיו ושללא התחרט ולא עשה תשובה, לא נמחל לו. והכי נמי לדין אחרי כי החתן אומר ביום חופתו 'על חטאי, ודאי מתח ערט ל כל עונותיו, ולכן נמחל לו עם תשובה שהוא העיקר. ווהרמו של הפסיק, דמה שעבר עבר, ומכאן ואילך חושבנא, אינו לעשיו, אלא לחתן שמתחרט על כל עונותיו

הפטרות תולדת

הרב גור-אריה צור נר"ו. הפטרה לפרשת תולדות

על הקשר בין הפטרה לפרשה

לכאורה קבעו חז"ל הפטרה זו לפרשת תולדות על פי הפסוקים שבתחילת הפטרה: אֶתְּבִי אֶתְּכֶם אָמַר יְהוָה וְאָמַרְתֶּם בְּפִי אֶתְּבִינֵנוּ הֲלֹא אִךְ עֵשָׂו לְיַעֲקֹב נָאִם יְהוָה וְאַהֲבֵ אֶת יַעֲקֹב: וְאֵת עֵשָׂו שָׂנֵאתִי וְגו', שבהם נראה בעליל בחירת יעקב על פני עשו

¹⁰ ע"י רש"י כאן. על נשיו - הוסיף רשעה על רשעה, ולא גיכש את הכלשונות. עשו הרשע לא נתחרט. פשיטא שלו על נישואיו עם נשי המורת רוח להוריו.

אחיו, ודחייתו של עשו מעל פני יעקב. וכפי שנאמר בפרשה: וַיֵּאָהֵב יַצְחָק אֶת-עֵשָׂו כִּי-צִיד בְּפִיו וּרְבֵקָה אֶהָבֵת אֶת-יַעֲקֹב. כאן גילה הנביא כי אהבת רבקה ליעקב היא אהבת הקב"ה שנאמר וַיֵּאָהֵב אֶת יַעֲקֹב. ואע"פ שלא נאמר שנאה בעשו אלא רק וַיֵּאָהֵב יַצְחָק אֶת-עֵשָׂו כִּי-צִיד בְּפִיו, גילה הנביא כי אהבה תלויה בדבר היא, ואינה אלא שנאה. ולכן תלה את ברכתו של עשו ביעקב. זה שכתוב וְלֹאֵם מְלֹאֵם יַאֲמֹן וְרַב יַעֲבֹד צִעִיר וּפִירֵשׁ"י: לא ישוו בגדולה, כשזה קם זה נופל, וכן הוא אומר אֲמַלְאָה הַחֲרִיבָה (יחזקאל כו, ב). לא נתמלאה צר אלא מחורבנה של ירושלים. הכי נמי וירושלים תתמלא מחורבנה של צר כנאמר וְאֵת עֵשָׂו שְׂנֵאתִי וְאֲשִׁים אֶת הָרִיו שְׂמָמָה וְאֵת נַחֲלֹתָו לְתַנּוֹת מְדָבָר.

עד כאן בשני הפסוקים הראשונים של ההפטרה גילוי האהבה ליעקב. אך מכאן ואילך פונה הנביא בדברי תוכחה לעם בכלל ולכהנים בפרט, דברי תוכחה נוקבים וקשים כגון: בֵּן יַכְבֵּד אָב וְעַבֵּד אֲדֹנָיו וְאִם אָב אָנִי אִיִּה כְבוֹדִי וְאִם אֲדֹנִים אָנִי אִיִּה מוֹרָאֵי אֲמַר יְהוָה עֲבָאוֹת לְכֶם הַכֹּהֲנִים בּוֹזֵי שְׁמִי. מְגִישִׁים עַל מִזְבְּחִי לֶחֶם מְגָאֵל וְגו' בְּאֲמַרְכֶם שְׁלַחַן יְהוָה נִבְזָה הוּא עַד אֲשֶׁר מוֹזְהִירִם הַנְּבִיא בְּאִזְהָרָה חֲמוּרָה אִם לֹא יִיטִיבוּ דַרְכֵיהֶם: וְשִׁלַּחְתִּי בְכֶם אֶת הַמַּאֲרָה וְאֲרוֹתִי אֶת בְּרִכּוֹתֵיכֶם. ויש ליתן את הדעת על הקשר בין גילוי האהבה ותוכחתו של הנביא לענייני הפרשה:

ולעומקו של מקרא יאמר: יש כאן בירור עמוק של הקשר בין יעקב ועשו למשך כל הדורות, מלידתם דרך מכירת הבכורה וקבלת הברכה ועד לעתיד לבוא. שהרי במכירת הבכורה התחייב יעקב לקיים את עבודת בית המקדש בקדושה ובטהרה, ולכן עשו ויתר על זכותו זאת, כפירוש רש"י: מְכַרָה כְּיוֹם אֶת-בְּכֻרְתָּ לִי לְפִי שֶׁהַעֲבוּדָה בְּבִכּוּרֹת, אִמַר יַעֲקֹב אִין רִשְׁעִי זֶה כְּדָאֵי שִׁיקְרִיב לְהַקְב"ה. וכן עונה לו עשו: מַה טִּיבָה שֶׁל עֲבוּדָה זֶה, אִמַר לוֹ יַעֲקֹב כִּמָּה אִזְהָרֹת וְעוֹנְשֵׁין וּמִיתוֹת תְּלוּיִן בֵּה, אִמַר עֵשָׂו הִנֵּה אֲנִי הוֹלֵךְ לְמוֹת, אִנִּי הוֹלֵךְ לְמוֹת עַל יְדֵה, אִם כֵּן מַה חִפְץ לִי בֵּה, וְלִמָּה-זֶה לִי בְכֻרָה. מִיִּיד מַה כְּתִיב בֵּיה: וַיִּבְזֵ עֵשָׂו אֶת-הַבְּכֻרָה. מִמִּשְׁיֵד רִשׁ"י בְּפִירוּשׁוֹ: הַעִיד הַכְּתוּב עַל רִשְׁעוֹ שֶׁבִיזָה עֲבוּדָתוֹ שֶׁל מְקוּם.

היוצא מכאן שיעקב בקנותו את הבכורה התחייב לכבד עבודתו של מקום. והנה קם הנביא בשליחותו של מקום לתבוע את השטר מבני בניו של יעקב, שתפסו אומנותו של עשו ובמקום לכבד את עבודת בית המקדש הם אשר מבזים אותו: בֵּן יַכְבֵּד אָב וְעַבֵּד אֲדֹנָיו וְאִם אָב אָנִי אִיִּה כְבוֹדִי וְאִם אֲדֹנִים אָנִי אִיִּה מוֹרָאֵי אֲמַר יְהוָה עֲבָאוֹת לְכֶם הַכֹּהֲנִים בּוֹזֵי שְׁמִי מְגִישִׁים עַל מִזְבְּחִי לֶחֶם מְגָאֵל וְגו' בְּאֲמַרְכֶם שְׁלַחַן יְהוָה נִבְזָה הוּא. ואשר על כן מזהיר אותם הנביא כי בזה הם מפסידים גם את הברכה שקבל יעקב מאביו. ובמקום ברכה מזהירים על המארה: אִם לֹא תִשְׁמְעוּ וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ עַל לֵב לְתַת כְּבוֹד לְשְׁמִי אֲמַר יְהוָה עֲבָאוֹת וְשִׁלַּחְתִּי בְכֶם אֶת הַמַּאֲרָה וְאֲרוֹתִי אֶת בְּרִכּוֹתֵיכֶם. ועוד בא אליהם הנביא בתביעה, בעוד שעשו מכבד את אביו ככתוב בֵּן יַכְבֵּד אָב, הַכֹּהֲנִים מְבִזִים שְׁמוֹ, שֶׁכֵּן אִמְרוּ בְּזוּה"ק [נִקְמו עִמִּי בִין] פֶּתַח רַבִּי יִיָּסָא וְאָמַר בֵּן יַכְבֵּד אָב וְעַבֵּד אֲדֹנָיו, בּוֹ דָּא עֵשָׂו. דְּלֹא הוּוּ בְרַ נִשְׁ בְּעַלְמָא דִּיּוֹקִיר לְאַבּוּי, כְּמָה דְּאֹקִיר עֵשָׂו לְאַבּוּי. וְהוּוּ יִקִּירוּ דְּאֹקִיר לִיה אֲשִׁלִּיט לִיה בְּהַאי עַלְמָא, מִכָּאן כַּח שְׁלִיטָתוֹ בְּעוּה"ז. וְבִזָּה מִחִיִּיב אֶת בְּנֵי שֶׁל יַעֲקֹב הַכֹּהֲנִים, עֲלֵיהֶם אִמַר הַנְּבִיא וְאִם אָב אָנִי אִיִּה כְבוֹדִי וְאִם אֲדֹנִים אָנִי אִיִּה מוֹרָאֵי.

ובשימת לב עשו אבד את זכותו זאת כאשר התריס נגד הקב"ה ונגד אביו באומרו: וַיֵּאָמֶר הַכִּי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעֲבֹבְנִי זֶה פְּעֻמִּים אֶת-בְּכֻרְתִּי לְקַח וְהִנֵּה עֲתָה לְקַח בְּרִכְתִּי. באומרו הַכִּי קָרָא שְׁמוֹ, התריס נגד אביו שקרא שמו יעקב וכנגד הקב"ה שקרא

שמו יעקב. וכן פירש"י ואחרי-כֵן יצא אחיו וידו אחזת בעקב עשו ויקרא שמו יעקב [מי קראו יעקב] הקב"ה. דבר אחר אביו קרא לו יעקב על שם אחיזת העקב. אם כן, כך או כך התריס בפניהם: הִכִּי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹבֵנִי זֶה פְּעַמִּים, בגללכם הדבר שקראתם אותו יעקב. לכן לא עמדה לו זכות הכבוד אב לעתיד לבוא.
ובסיום התוכחה שוב חוזר הנביא על הראשונות בגילוי אהבה ליעקב ולבניו הכהנים בדברי פיוס נחמה וגאולה: תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתו בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון: תורת אמת היתה בפיהו זה יעקב אבינו שנאמר בו [מיכה ז, כו]: תתן אמת ליעקב. זה שנאמר ואהב את יעקב. ויתקיים בבניו הכהנים וכן בכל בניו הנקראים ממלכת כהנים וגוי קדוש (שמות יט, ו): כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך יהוה צבאות הוא.

תן לחכם ויחכם-עוד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע שם):

<http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע ונשמר באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45>

מאמרנו מופיע ונשמר באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים

בכתובת: info@maanelashon.org

© בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכתבים ©